

LIBERALIZÁCIA TRHOV S PLYNOM A PRÍSTUP TRETÍCH STRÁN DO SIETÍ

Milan Sedláček
SPP a.s., Divízia Slovtransgaz
Mlynské Nivy 44/a
825 11 Bratislava
Tel.: +421 2 5869 2544
Fax: +421 2 5869 2168
E-mail: milan.sedlacek@spp.sk

Na európskom trhu so zemným plynom je hnacím motorom zmien adaptácia členských štátov EÚ na podmienky smernice 98/30/EC o liberalizácii vnútorného trhu s plynom. V tomto príspevku sa pokúsime zhrnúť súvisiace hlavné úlohy pre oblasť prepravy zemného plynu.

Hlavné zásady smernice 98/30/EC

Smernica ustanovuje hlavné pravidlá pre prepravu, distribúciu, dodávky a uskladňovanie zemného plynu. Medzi hlavné ustanovenia smernice patria nasledovné odseky:

- Všeobecné pravidlá a záväzkov verejnej služby
- Otvorenie trhu so zemným plynom
- Prístup tretích strán do plynovodných sietí

Nevyhnutnou podmienkou pre otvorenie trhu so zemným plynom je umožnenie prístupu tretích strán do sietí (TPA=third party access). Zjednodušene povedané, oprávnenému zákazníkovi by bolo jeho právo nakúpiť plyn od iného ako monopolného dodávateľa na nič, ak by mu nebola umožnená preprava tohto zemného plynu plynovodnou sieťou. Tu sa črtali najväčšie obavy zo strany Európskej komisie. Niektoré bývalé monopolné podniky skryto podporovali trhovou pozíciu svojich kolegov, ktorí mali vo vertikálne integrovaných spoločnostiach na starosť nákup a predaj plynu tak, že sa snažili čo najviac skomplikovať prepravu plynu svojimi potrubiami v prípade, že si zákazník plyn nakúpil od konkurencie.

- Oddelenie činností
- Vysporiadanie sa s dlhodobými kontraktmi

V dňoch 15. a 16.3.2002 sa konal v Barcelone summit vrcholných predstaviteľov EÚ, ktorý priniesol niektoré zásadné zmeny pre proces liberalizácie trhu:

- rozhodnutie liberalizovať trh s energiami v EÚ pre všetkých odberateľov okrem domácností do konca roka 2004.
- povinné oddelenie prepravy plynu a distribúcie plynu od ťažby plynu a obchodu s plynom
- povinné vytvorenie regulačných orgánov v členských krajinách

Prístup tretích strán do sietí na liberalizovanom trhu s plynom

Hlavné problémy v oblasti TPA sa pokúsil identifikovať CEER, strešný orgán európskych regulátorov [1]. Medzi hlavné problémové oblasti v oblasti prístupu tretích strán podľa nich patria nasledovné okruhy:

- Nediskriminačný prístup do sietí a k podporným službám

Je potrebné, aby tretie strany dostali od vlastníkov sietí také isté služby a ich kvalitu ako obchodníci s plynom v rámci vertikálne integrovanej spoločnosti.

- Poskytovanie včasných, presných a relevantných informácií prevádzkovateľmi sietí

Je potrebné dosiahnuť maximálnu otvorenosť a transparentnosť v oblasti sprístupňovania informácií o prístupe do sietí pre ostatné subjekty na trhu. Smernica 98/30/EC vyžaduje síce vágne zverejňovanie „hlavných obchodných podmienok“ pre prístup do siete, ale pre zabezpečenie nediskriminačného prístupu je potrebné dať k dispozícii aj rad ďalších dát.

- Tarify, ktoré musia byť založené na oprávnených nákladoch bez krížových dotácií
Základnou podmienkou je to, že tarify za prepravu sú založené na oprávnených nákladoch na prepravu, to znamená bez krížových dotácií. Bez ohľadu na voľbu konkrétneho tarifného systému, prevádzkovateľ siete musí preukázať, že tarifa je založená na oprávnených nákladoch na službu a že nejestvujú krížové dotácie medzi prepravou a inými aktivitami.

Úlohy subjektov na liberalizovanom trhu

Pred tým, ako sa budeme venovať problematike prístupu tretích strán do sietí, je dôležité načrtnúť procesy, fungujúce na liberalizovanom trhu. V prípade monopolného trhu bola situácia zrejmá – zodpovednosť za bezpečnosť dodávok a funkčnosť sietí ležala na integrovanom monopolnom podniku. Na otvorenom a bez deformácií fungujúcom konkurenčnom trhu je prevádzkovateľ sietí zodpovedný za poskytovanie služieb v oblasti prepravy plynovodnou sieťou. Niekedy sa mu snažia ostatné subjekty na trhu podsúvať zodpovednosť za bezpečnosť dodávok. Je to zneužívanie pojmov. Preprava plynu pre domáci trh je zo strany regulačného úradu regulovaná aktivita, umožňujúca tvorbu oprávneného zisku na základe oprávnených nákladov, ktorými sú náklady na prepravu. To samozrejme nezbavuje prevádzkovateľov sietí zodpovednosti za prevádzkovú bezpečnosť a integritu systému.

Metodiky riešenia prístupu tretích strán do sietí

Madridské fórum regulátorov v roku 2000 ustanovilo pracovnú skupinu s cieľom vytvoriť vzorové odporúčania pre riešenie prístupu tretích strán do sietí. Tieto odporúčania nie sú právne záväzné, ale je možné ich považovať za cenný návod pre krajiny, ktoré týmto procesom budú prechádzať. Dokument sa skladá z nasledovných hlavných častí [2]:

1. Všeobecné odporúčania pre služby v oblasti prepravy plynu

- Spoločnosti, prevádzkujúce prepravné siete (ako aj príslušné divízie vertikálne integrovaných spoločností) zodpovedajú za pristavenie prepravnej kapacity a technickú integritu prevádzky siete.
- Tieto spoločnosti môžu ponúkať prepravné služby aj s pridanou hodnotou v podobe podporných služieb. Pre obchodné divízie v rámci vertikálne integrovaných spoločností je na základe princípu nediskriminácie možné ponúkať len také isté služby, ako sa ponúkajú tretím stranám na trhu.
- Prednostne sa ponúka neprerušiteľná preprava. Ak nie je k dispozícii sekundárny trh s prepravnými kapacitami a nie je voľná kapacita, je žiadúce ponúkať aj prerušiteľné prepravné kontrakty.

- Hlavné podmienky všetkých prepravných služieb, vrátane taríf a poplatkov za vyvažovanie by mali byť zverejnené, a to aj v anglickom jazyku na internete.

2. *Odporúčania pre oblasť pridelovania prepravnej kapacity*

- Je žiadúce zverejniť, najlepšie na internete, mapu svojho prepravného systému s hlavnými vstupnými a výstupnými bodmi systému.
- Vo všeobecnosti by mala byť k dispozícii informácia o dostupnej voľnej kapacite na hlavných cezhraničných odovzdávacích staniciach a táto má byť pravidelne obnovovaná.
- V čo najväčšom rozsahu by malo byť umožnené obchodovanie kapacít na sekundárnom trhu s prepravnými kapacitami.
- Poskytnutie informácie o voľnej kapacite záujemcovi nepredstavuje záväznú ponuku. V prípade odmietnutia žiadosti o prepravu je povinné poskytnúť zdôvodnenie.
- Je nevyhnutné implementovať vo firme formalizovaný postup, ako postupovať pri žiadosti tretích strán o prístup do sietí a tento zverejniť.
- Proces alokácie voľnej kapacity účastníkom na trhu musí byť v súlade s vyššie uvedenými postupmi. Ďalej musí byť transparentný, nediskriminačný a mal by byť zverejnený.
- Proces alokácie kapacít musí byť dokonale zdokumentovaný, aby bolo možné preskúmanie rozhodnutia nezávislým orgánom, poprípade súdom.

3. *Odporúčania pre oblasť taríf za prepravu*

Spoločnosti, prevádzkujúce prepravné siete, musia zverejniť dostatočne detailnú informáciu o tarifnom systéme za prepravu, a táto informácia musí obsahovať minimálne:

- Všeobecnú metodológiu tvorby tarifného systému.
- Ak sa využívajú pre stanovenie ceny oprávnené náklady, tak princípy stanovenia oprávnených nákladov.
- Tarifný systém (vzdialenostný, zónový, entry/exit a podobne).
- Detailný opis výpočtu poplatku za prepravu vrátane poplatkov za flexibilitu.
- Indexáciu poplatkov v čase a iné prípadné zmeny taríf.
- Ak jestvuje, tak systém zmien v prípade spätného toku sieťou a podobne.

4. *Odporúčania pre oblasť vyvažovania*

- Poplatky za nedodržanie harmonogramu prepravy majú byť oprávnené a nediskriminačné. Na tretie strany sa musia aplikovať tie isté podmienky ako na divízie vertikálne integrovaných spoločností.
- S cieľom predísť penalizačným poplatkom za nedodržanie harmonogramu prepravy by mali prevádzkovatelia sietí ponúkať aj služby v oblasti flexibility prepravy

Uvedená problematika prístupu tretích strán do sietí prechádza v súčasnosti značnými zmenami vo väčšine členských krajín EÚ.

Literatúra

- (1) CEER: Practical Steps for Developing a Competitive European Gas Market. Madrid forum, October 2000.
- (2) GTE: Guidelines for Good Practice in Relation to Transmission Capacity, Tariffs, Balancing and Interoperability. December 2001.